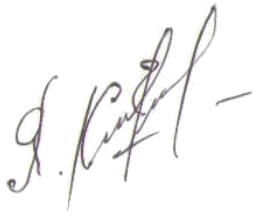

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДУ «ІНСТИТУТ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ІМЕНІ М.І. ДОЛІШНЬОГО НАН УКРАЇНИ»**

КАЛАТ ЯРОСЛАВА ЯРОСЛАВІВНА

УДК 332.135:[339.923:061.ЄС]:330.34(477)

**ЄВРОРЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Львів – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України».

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Мікула Надія Анатоліївна,
Інститут транскордонного співробітництва
та європейської інтеграції,
заступник директора з наукової роботи.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Копилук Оксана Іванівна,
Львівський торговельно-економічний університет,
завідувач кафедри фінансово-економічної безпеки та
банківського бізнесу;

кандидат економічних наук, доцент
Корнелюк Ольга Антонівна,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки, старший викладач кафедри
міжнародних економічних відносин та
управління проектами.

Захист відбудеться «26» березня 2021 р. об 11:00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.154.01 в ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України» за адресою: 79026, м. Львів, вул. Козельницька, 4.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України» за адресою: 79026, м. Львів, вул. Козельницька, 4 і на сайті: www://ird.gov.ua.

Автореферат розісланий «23» лютого 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук

П. В. Жук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Збалансований розвиток прикордонних територій є важливою передумовою прискореного економічного розвитку держави. Активізація євроінтеграційної політики дозволила прикордонним регіонам України використовувати нові інструменти та механізми, які сприяли кращому вирішенню спільних проблем прикордонних регіонів по обидва боки кордону. На сьогодні прикордонні регіони можуть використовувати можливості транскордонного співробітництва з метою стимулювання свого соціально-економічного розвитку, підвищення життєвого рівня населення.

Ефективною формою організації транскордонного співробітництва зарекомендували себе єврорегіони, які створюють умови для узгодженого управління та координації соціально-економічного розвитку суміжних прикордонних територій, налагодження та розширення взаємних контактів, розбудови транскордонної інфраструктури, активізації туризму тощо. Позитивний досвід функціонування єврорегіонів у країнах Західної Європи та підтримка їх діяльності через регіональну політику ЄС стали передумовами створення подібних структур на кордонах країн Центральної і Східної Європи. Це розширило потенційні можливості прикордонних регіонів України у забезпеченні їх соціально-економічного розвитку, вирішенні низки проблем регіонального зростання і зміцнення економічної безпеки. Проте, на сьогодні вони їх повною мірою не використовують.

Дослідженню питань транскордонного співробітництва присвячено багато праць зарубіжних та українських учених. Суттєвий вклад у розвиток теоретичних основ транскордонного та міжрегіонального співробітництва зробили В. Борщевський, І. Бабець, Дж. Габбе, В. Гоблик, О. Гонта, Е. Забарна, В. Засадко, О. Зибарева, Л. Ковальська, О. Копилук, О. Корнелюк, Р. Майер, М. Микієвич, Н. Мікула, А. Мокій, М. Пітюлич, Х. Притула, Р. Ратті, С. Рейхман, І. Сторонянська, І. Хорга, К. Цімре, С. Шульц, П. Янсен та інші. Окремі аспекти оцінки ефективності транскордонного співробітництва висвітлено у дослідженнях Є. Кіш, І. Школи, Т. Терещенко, Л. Корольчук. Серед науковців, які аналізують теоретичні і прикладні питання розвитку єврорегіонального співробітництва, можна виділити І. Артьомова, Д. Кардачинську, Г. Левандовські, Н. Мікулу, С. Мітряєву, М. Перкмана, Г. Поповіч, О. Рогову, А.Л. Сангвін, П. Скотного, В. Ястребську.

Попри те, що ця проблематика є у фокусі досліджень зарубіжних та українських вчених, інституціоналізовані форми транскордонного співробітництва за участю прикордонних областей України досі не стали ефективним організаційно-економічним інструментом реалізації державної регіональної політики, що зумовлює актуальність вибору теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота пов'язана з науково-дослідними роботами ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України», а саме: «Механізми взаємодії суб'єктів економічних відносин у транскордонному просторі» (номер державної реєстрації 0113U000111) – удосконалено основні теоретико-методологічні положення єврорегіонального співробітництва, окреслено механізми взаємодії суб'єктів єврорегіонального співробітництва та визначено основні напрями підвищення їх результативності; «Трансформація економічного середовища

прикордонних територій в рамках дії Угоди про асоціацію між Україною та ЄС» (номер державної реєстрації 0116U004037) – проаналізовано стан соціально-економічного розвитку суміжних прикордонних регіонів транскордонного простору Україна-ЄС, виявлено можливості та загрози для розвитку українських прикордонних регіонів, пов'язаних із посиленням євроінтеграційних процесів в рамках дії Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС, а також обґрунтовано шляхи підвищення ефективності функціонування єврорегіонів; «Механізми адміністративно-фінансової децентралізації: оцінка ефективності, напрями удосконалення» (номер державної реєстрації 0118U006583) – здійснено дослідження особливостей реалізації реформи децентралізації у прикордонних регіонах та виявлено основні ризики для них; «Соціально-економічне обґрунтування перспектив розбудови мережі пунктів пропуску через державний кордон у Закарпатській області» (номер державної реєстрації 0119U101408) – обґрунтовано перспективи розбудови мережі пунктів пропуску через державний кордон у Закарпатській області виходячи з низки визначальних стимулюючих та стримуючих факторів впливу на рівень їх завантаження пасажиро- та вантажопотоками.

В рамках виконання ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України» проекту технічної допомоги ЄС «Стимулювання місцевого економічного зростання в прикордонних регіонах у процесі інтеграції до ЄС: кращі практики країн Східного партнерства» (номер угоди: 2018 - 2147 / 001 – 001; номер проекту: 599948-EPP-1-2018-1-UA-EPPJMO-SUPPA) – визначено напрями активізації єврорегіонального співробітництва за участі українських прикордонних регіонів в умовах сучасних реформ.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретико-методологічних засад та розробка практичних рекомендацій щодо розвитку єврорегіонального співробітництва та активізації його впливу на забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів України.

Для досягнення мети в роботі поставлено наступні завдання:

- дослідити теоретичні аспекти та визначити сутність соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів;
- розкрити сутнісні характеристики, типи та особливості функціонування єврорегіональних структур;
- вивчити та узагальнити зарубіжний досвід забезпечення розвитку єврорегіонального співробітництва;
- визначити основні напрями диверсифікації єврорегіонального співробітництва;
- здійснити аналіз впливу єврорегіонального співробітництва на регіональні економічні процеси;
- систематизувати чинники впливу єврорегіонального співробітництва на соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів;
- удосконалити механізм забезпечення регіонального розвитку у прикордонних регіонах в умовах здійснення єврорегіонального співробітництва;
- розробити рекомендації щодо посилення ролі єврорегіонального співробітництва у забезпеченні соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів.

Об'єктом дослідження є процеси становлення та розвитку єврорегіонального співробітництва в контексті забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади та прикладні аспекти розвитку єврорегіонального співробітництва й активізації його впливу на забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів.

Методи дослідження. Теоретичним і методологічним підґрунтям дисертаційної роботи є фундаментальні положення та принципи економічної теорії, теорій та концепцій економічного розвитку регіонів, теорії транскордонного співробітництва та інституційної теорії. Відповідно до поставленої мети і завдань у процесі дослідження використано системний підхід до вивчення економічних явищ, а також сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, зокрема: абстрактно-логічний, узагальнення – для визначення економічної природи та особливостей прикордонного регіону і взаємозв'язків з іншими категоріями; розкриття сутнісних характеристик, типів та особливостей функціонування єврорегіональних структур; узагальнення світового досвіду забезпечення розвитку єврорегіонального співробітництва; картографічний – для наочного представлення сутності категорії «транскордонний регіон»; статистично-економічний та порівняльний аналіз, індексний метод – для оцінювання впливу єврорегіонального співробітництва на соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів та виявлення основних тенденцій і чинників, що його обумовлюють; систематизація – для виявлення впливу множини чинників, які виникають у процесі єврорегіонального співробітництва, на соціально-економічний розвиток прикордонного регіону; системний аналіз і синтез – для удосконалення механізму стимулювання соціально-економічного розвитку прикордонного регіону в умовах здійснення єврорегіонального співробітництва; графічної візуалізації – для наочного представлення результатів розрахунків та аналізу.

Інформаційною базою дослідження слугували нормативно-правові акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Президента України, органів місцевого самоврядування; матеріали профільних Міністерств, Державної служби статистики України, національних та регіональних служб статистики Білорусі, Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії і Молдови; нормативні акти Європейського Союзу, Рекомендації Конгресу місцевих та регіональних влад Європи при Раді Європи; наукові праці українських і зарубіжних вчених, ресурси мережі Інтернет та дослідження автора.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у поглибленні наявних теоретико-методологічних положень та обґрунтуванні науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення єврорегіонального співробітництва та формування відповідних організаційно-економічних механізмів забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів, зокрема:

удосконалено:

- концептуальний підхід до формування системи забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів (її координаційно-інформаційної, інституційно-правової, організаційно-фінансової, інфраструктурної та безпекової складових) шляхом активізації єврорегіонального співробітництва, який ґрунтується

на запровадженні спільних механізмів, що дозволяє визначати можливості для розвитку цих регіонів, розробляти диференційовані підходи для їх реалізації, враховувати специфіку нових викликів та загроз економічній безпеці прикордонних регіонів (економічних, соціальних, продовольчих, енергетичних, екологічних, інформаційних, зовнішньо-економічних), попереджати чи усувати їх наслідки;

- методичний підхід до оцінювання впливу єврорегіонального співробітництва на соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів, який, на відміну від існуючих, передбачає: здійснення аналізу функціонування єврорегіонів за критеріями фінансового забезпечення економічного розвитку прикордонних регіонів, зрілості громадянського суспільства, інтенсивності взаємодії прикордонних регіонів-учасників єврорегіону; визначення потенціалу єврорегіонального співробітництва прикордонних регіонів на основі множини показників оцінки природних ресурсів, розміщення населення, розвитку трудових ресурсів, забезпечення транскордонною інфраструктурою тощо; проведення компаративного дослідження соціально-економічного розвитку регіонів-учасників єврорегіонів та розрахунок показника ефективності використання прикордонними регіонами потенціалу єврорегіонального співробітництва;

- понятійно-термінологічний апарат, зокрема запропоновано розширити поняття «єврорегіональне співробітництво» з врахуванням процесів його диверсифікації та появи нових форм транскордонного співробітництва і визначати його як взаємодію / співпрацю в рамках інституціоналізованих структур транскордонного співробітництва, яка спрямована на реалізацію визначеної ними мети, цілей і завдань та поглиблення євроінтеграційних процесів і характеризується наявністю зв'язків на всіх рівнях господарювання;

набули подальшого розвитку:

- організаційні засади формування системи забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів шляхом розробки спільного механізму в умовах єврорегіонального співробітництва, який передбачає формування його організаційно-економічної (блок менеджменту, блок аналітики, блок збору і обробки інформації) та функціональної (блок виявлення та розпізнавання внутрішніх і зовнішніх факторів впливу, блок прогнозу і планування, блок регулювання і запобігання, блок реалізації і моніторингу) структур. На відміну від наявних, такий механізм дозволяє посилити синергетичний ефект транскордонного співробітництва шляхом розробки інформаційної та функціональної підсистем управління розвитком транскордонного регіону;

- систематизація чинників впливу єврорегіонального співробітництва на соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів за критеріями: сфер впливу (економічні, політичні, соціальні тощо), відношення впливу (зовнішні, внутрішні), способу дії (прямої дії, непрямої дії), що стало підставою для виділення шести основних груп цих чинників: фінансово-економічні, інфраструктурні, інформаційно-комунікаційні, організаційно-інституційні, інтеграційні, міжнародно-політичні. Це дозволило запропонувати напрями удосконалення політики здійснення єврорегіонального співробітництва в умовах сучасних реформ;

- організаційні засади активізації єврорегіонального співробітництва та імплементації спільного механізму забезпечення соціально-економічного розвитку

прикордонного регіону через визначення передумов, системи заходів та ризиків. Їх використання сприятиме ефективній реалізації потенціалу та інституціоналізації транскордонного співробітництва, прискоренню євроінтеграційних процесів.

Практичне значення результатів дослідження полягає в можливості використання органами центральної та місцевої влади розроблених концептуальних засад формування і реалізації організаційно-економічних механізмів розвитку єврорегіонального співробітництва. Ключові положення та рекомендації дисертаційного дослідження були використані: у роботі Комітету Верховної Ради України з питань європейської інтеграції (довідка №04-17/16-379 (72385) від 28.03.2016 р.); у законодавчій роботі Комітету Верховної Ради України з питань державного будівництва, регіональної політики та місцевого самоврядування (довідка №04-14/14-2541 від 02.10.2017 р. та довідка №04-14/14-207 від 23.01.2018 р.); Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України при розробці нормативно-правових актів, підготовки інформаційних матеріалів та доповідей по транскордонному співробітництву (довідка № 7/31-4038 від 11.04.2016 р.); Адміністрацією Державної прикордонної служби України при розробці та удосконаленні нормативно-правової бази з прикордонних питань (лист №0.231-8527/0/6-20-Вих від 28.07.2020 р.); Львівською обласною радою при розробці пропозицій щодо напрямів розвитку українсько-польського транскордонного регіону за участі Львівської області (довідка № 02-вих-1187 від 26.07.2016 р.); Волинською ОДА при розробці пропозицій та рекомендацій щодо розвитку українсько-польського прикордоння за участі Волинської області (довідка №4537/41/216 від 19.07.2016 р.); Департаментом економічної політики та стратегічного планування Одеської ОДА при розробці програмних та стратегічних документів соціально-економічного розвитку Одеської області (лист №02.1-15/2179 від 04.11.2020 р.); у роботі Закарпатської митниці ДФС Державної фіскальної служби України (довідка №1344/28/07-70-03 від 21.12.2019 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові результати, положення та розробки, викладені в дисертації, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дослідженні використано лише ті положення, ідеї та висновки, що є результатом особистих напрацювань автора.

Апробація матеріалів дисертації. Основні ідеї, положення та пропозиції, що містяться в дисертації, пройшли апробацію на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, круглих столах та семінарах, зокрема: Всеукраїнська наукова конференція студентів і молодих вчених «Фінансово-економічна безпека держави, регіону, підприємства: погляд молодих вчених» (м. Тернопіль, 18 квітня 2013 року); Міжнародна науково-практична конференція «Транскордонна безпека: політико-правовий, соціально-економічний та гуманітарний виміри» (м. Львів, 14 квітня 2016 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Соціально-економічний потенціал транскордонного співробітництва» (м. Львів, 18 квітня 2016 р.); International Conference “The Evaluation of Cross-border Cooperation in Europe” (1-3 June 2016, Oradea (Romania)); International seminar RUP 2016-2017 “Opportunities for sustainable development in “Upper Prut” Euroregion” (1-4 September 2016, Vatra Dornei (Romania)); Międzynarodowe seminarium „Rozwój obszarów wiejskich Ukrainy: zagrożenia pogranicza polsko-ukraińskiego oraz kooperacji” (Warszawa (Polska), 17

października 2016 r.); Транскордонні читання на тему «Безпека як пріоритет транскордонного співробітництва» (м. Львів, 30.03.2017); International roundtable debate “Achievements, Contemporary Approaches and Perspectives in the Evaluation of Cross-border” (06-07 June 2017, Oradea (Romania)); III International scientific conference of young scientists “Perspectives of entrepreneurship development in the international context” (24-27 April 2018, Lodz (Poland)); International roundtable debate “Could cross-border cooperation between European States the way to refund the European Order after the First World War?” (10-12 October 2018, Oradea (Romania)); Roundtable debate “Cross-border Cooperation in EU Member States: Theoretical Studies and Best Practices” (7-9 May 2019, Oradea (Romania)).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 33 наукові праці загальним обсягом 94,12 д.а. (особисто автору належить 22,01 д.а.), з яких: 3 колективні монографії; 13 статей у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз; 5 – у наукових періодичних виданнях інших держав; 8 публікацій апробаційного характеру; 4 публікації, що додатково відображають результати дисертації.

Обсяг і структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи складає 291 сторінки. Основний текст дисертації викладено на 198 сторінках. Робота містить анотацію, 11 таблиць, 32 рисунка, список використаних джерел із 247 найменувань та 8 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено її зв'язок з науковими темами, сформульовано мету та основні завдання, встановлено об'єкт, предмет та методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, а також наведено дані щодо їх апробації і опублікування та структури дисертації.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні засади дослідження євро регіонального співробітництва як фактора забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів»** визначено специфіку соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів, сутнісні характеристики, типи та роль євро регіональних структур як інституціоналізованих форм транскордонного співробітництва для розвитку прикордонних регіонів, а також розкрито зміст та розширено поняття «євро регіональне співробітництво» на основі процесів його диверсифікації.

Дослідження теоретичних підходів до визначення поняття «прикордонний регіон» дозволило виділити специфічні ознаки його соціально-економічного розвитку (рис. 1): територіальна прилеглість до державного кордону та залежність від пропорційності застосування його функцій створюють обмеження економічного і соціального простору або переваги розвитку для прикордонного регіону; здатність розвивати та формалізувати транскордонні зв'язки через транскордонне співробітництво підсилює потенціал соціально-економічного розвитку прикордонного регіону; чутливість до впливу чинників внутрішнього і зовнішнього середовища на потенціал соціально-економічного розвитку прикордонного регіону

визначає економічну безпеку як фактор забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонного регіону.

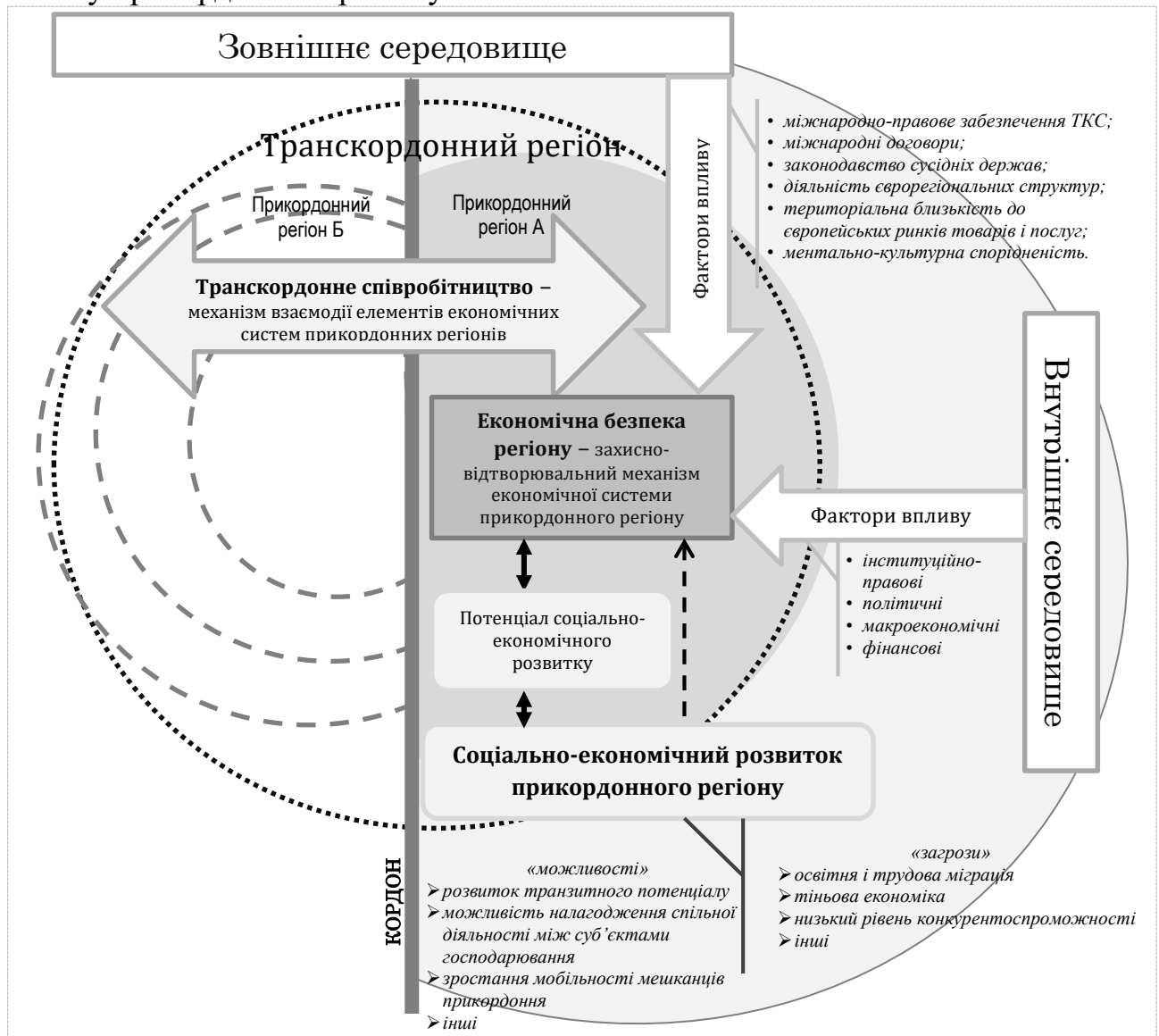

Рис. 1. Модель соціально-економічного розвитку прикордонного регіону у транскордонному просторі

Джерело: розроблено автором

Відповідно до цього визначено основні цілі забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонного регіону: вирівнювання міжрегіональної асиметрії на засадах сталого та інноваційного розвитку шляхом реалізації потенційних можливостей та акумуляції внутрішніх і залучення зовнішніх ресурсів; підвищення конкурентоспроможності, рівня зайнятості та доходів населення шляхом розвитку підприємницької діяльності та покращення умов ведення бізнесу; розширення економічного та соціального простору шляхом нівелювання бар'єрної функції кордону та розвитку міжрегіональних зв'язків по всьому периметру прикордонного регіону; підвищення якості життя населення шляхом удосконалення соціально-економічної, політичної та інституційної систем.

Засобом для реалізації цілей соціально-економічного розвитку прикордонного регіону визначено єврорегіональне співробітництво, яке здійснюється за участі єврорегіональних структур – інституціоналізованих форм транскордонного

співробітництва. Обґрунтовано переваги, сутнісні характеристики та особливості функціонування єврорегіональних структур, а також окреслено їх основні типи, функції, етапи створення та фактори впливу на їх формування і розвиток.

Вивчення інституційного забезпечення та європейського досвіду розвитку єврорегіонального співробітництва дозволило визначити місце єврорегіонального співробітництва у транскордонній системі, виявити його властивості: обов'язкова участь у взаємодії інституціоналізованих форм транскордонного співробітництва; єврорегіональне співробітництво здійснюється з метою інтеграції в європейське суспільство й інститути для реалізації основних європейських цінностей; єврорегіональне співробітництво здійснюється між учасниками одного єврорегіону, з іншими організаційними структурами транскордонного співробітництва, із європейськими інституціями та міжнародними організаціями. Це дало підстави для виокремлення основних напрямів його диверсифікації (за рівнями співпраці, за джерелами правового регулювання, за формами організації співпраці, за сферами співпраці, за функціями). На основі цього пропонується поглибити та розширити поняття «єврорегіональне співробітництво» та визначати його як взаємодію / співпрацю в рамках інституціоналізованих структур транскордонного співробітництва, яка спрямована на реалізацію визначеної ними мети, цілей і завдань та поглиблення євроінтеграційних процесів і характеризується наявністю зв'язків на всіх рівнях господарювання.

Запропоновано концептуальний підхід до забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонного регіону на основі активізації єврорегіонального співробітництва, який дозволяє враховувати специфіку, стан і зміни у правовому, політичному та економічному середовищі прикордонних регіонів сусідніх країн з використанням спільних механізмів.

У другому розділі **«Аналіз тенденцій та чинників розвитку єврорегіонального співробітництва в контексті забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів»** здійснено дослідження розвитку єврорегіонального співробітництва за участі українських прикордонних регіонів; проведено оцінювання впливу єврорегіонального співробітництва на соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів України; систематизовано чинники впливу єврорегіонального співробітництва на регіональний розвиток.

На основі аналізу розвитку єврорегіонального співробітництва в Україні виявлено, що ЄС через регіональну політику, програми добросусідства і партнерства, транскордонні угоди тощо створює додаткові стимули і можливості для підвищення рівня соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів України, які межують з країнами-членами ЄС. За участі українських прикордонних регіонів в рамках ініціативи ЄС Interreg у програмні періоди 2000-2006, 2007-2013, 2014-2020 було реалізовано 452 проєкти на загальну суму 344 млн євро. З них 367 проєктів на суму 233 млн євро – через Програми транскордонного співробітництва Європейського інструменту Східного партнерства. У програмному періоді 2007-2013 найбільше коштів було спрямовано на проєкти за такими тематичними напрямками: інфраструктура – 81,5 млн євро, туризм – 44,4 млн. євро і поліпшення транспортного сполучення – 43,4 млн. євро.

З'ясовано, що у наступному програмному періоді 2014-2020 пріоритетними напрямками стали культурна спадщина та мистецтво – 14,5 млн євро, охорона здоров'я і соціальні послуги – 13,98 млн євро та безпека – 13,9 млн євро. У регіональному розрізі найбільшу кількість проєктів реалізовано Закарпатською областю – 64 проєкти на суму 26,45 млн євро, а найменше Чернівецькою – 16 проєктів на суму 2,34 млн євро, яка має доступ до двох програм (рис. 2).

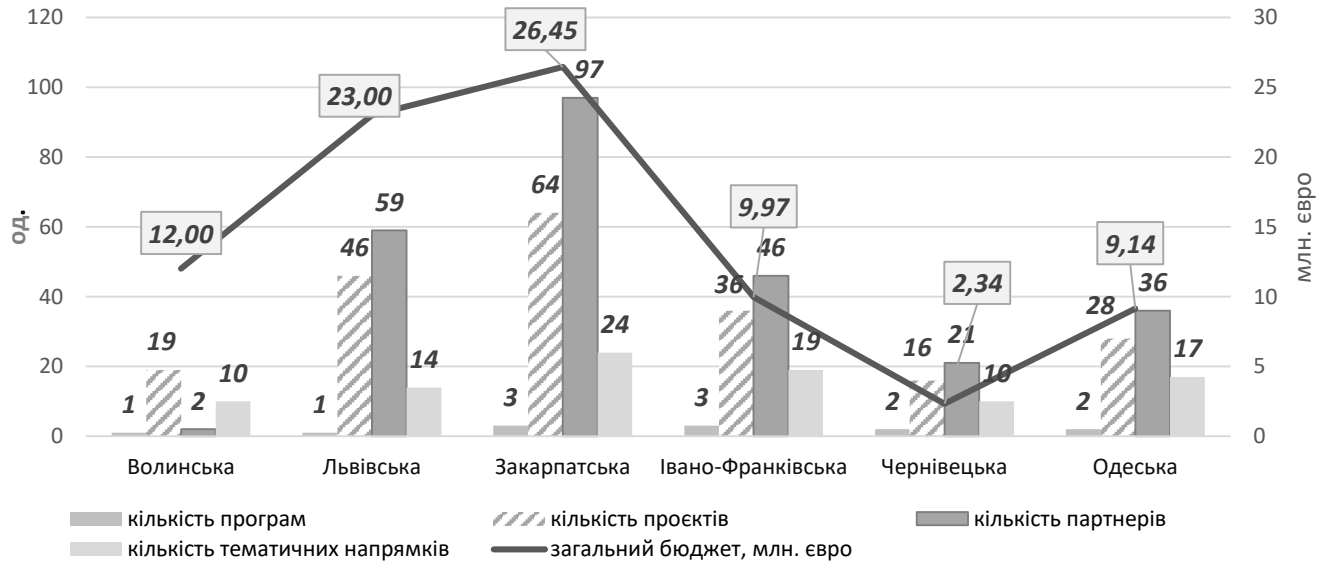

Рис. 2. Реалізація транскордонних проєктів шістьма українськими прикордонними регіонами у програмному періоді 2014-2020

Джерело: розраховано автором за даними keerp.eu.

Аналіз партнерств проєктів програм транскордонного співробітництва ЄС 2014-2020 засвідчив, що найдієвішим єврорегіональне співробітництво є за участі Львівської області: 27,3% проєктів реалізовано Асоціацією «Єврорегіон Карпати — Україна». Водночас менш ефективно використовують його переваги Одеська область, в рамках якого реалізовано 10,7% проєктів, Івано-Франківська – 8,3%, Закарпатська – 6,25%, Волинська – 5,3% та Чернівецька – жодного проєкту.

Для оцінювання впливу єврорегіонального співробітництва на соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів запропоновано методичний підхід, який передбачає: аналіз рівня розвитку єврорегіонального співробітництва (показники фінансового забезпечення економічного розвитку прикордонних регіонів, зрілості громадянського суспільства, інтенсивності взаємодії прикордонних регіонів-учасників єврорегіону); розрахунок рівня потенціалу єврорегіонального співробітництва у розрізі регіонів-учасників єврорегіонів (показники оцінки природних ресурсів, розміщення населення, розвитку трудових ресурсів, рівня розвитку економіки, забезпечення транскордонною інфраструктурою); компаративне дослідження соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів-учасників єврорегіонів у межах діяльності кожного з них (показники рівня життя населення, економічного розвитку прикордонних територій, розвитку транскордонного ринку праці). По кожній h -й групі показників для кожного прикордонного регіону розраховується загальний інтегральний індекс I_j за формулою (1):

$$I_{hj} = \sum_{k=1}^l Z_{kj} \quad (1),$$

де Z_{kj} – середній індекс k -ї підгрупи j -го регіону, який розраховуємо на основі методики визначення еталонних значень та обчислення стандартизованих часткових індексів. Розрахунок показника ефективності використання потенціалу єврорегіонального співробітництва українськими прикордонними регіонами у забезпеченні їх соціально-економічного розвитку визначається співвідношенням загального інтегрального індексу рівня розвитку єврорегіонального співробітництва відносно загального інтегрального індексу потенціалу єврорегіонального співробітництва.

Результати здійсненого аналізу на основі запропонованої методики у досліджуваному програмному періоді 2014-2020 показали, що потенціал єврорегіонального співробітництва та рівень розвитку єврорегіонального співробітництва за участі українських прикордонних регіонів є нерівномірним; єврорегіональне співробітництво характеризується недостатньою громадянською активністю (найвищий показник зрілості громадянського суспільства у Львівській області – 0,69, а найнижчий – у Чернівецькій – 0,04), неповним використанням його переваг і потенціалу (більшість прикордонних областей лише на третину використовували можливості єврорегіонального співробітництва, зокрема у Одеській області, в якій є найвищий потенціал єврорегіонального співробітництва серед українських прикордонних регіонів, рівень використання його практично найнижчий – 0,3926) та низьким рівнем його впливу на соціально-економічний розвиток українських прикордонних регіонів; найвищі результати досягнення синергетичного ефекту демонструє Львівська область (рівень ефективності використання потенціалу єврорегіонального співробітництва становить 1,1689) (табл. 1).

Таблиця 1

Ефективність єврорегіонального співробітництва у забезпеченні соціально-економічного розвитку у розрізі прикордонних регіонів України, що межують з країнами-членами ЄС, 2014-2020 рр.

Назва регіону	Індекс потенціалу єврорегіонального співробітництва	Індекс рівня розвитку єврорегіонального співробітництва	Рівень ефективності використання потенціалу єврорегіонального співробітництва
Волинська область	0,6231	0,2639	0,4236
Закарпатська область	0,7569	0,4432	0,5855
Івано-Франківська область	0,7375	0,4242	0,575
Львівська область	0,7664	0,8958	1,1689
Одеська область	0,7786	0,3056	0,3926
Чернівецька область	0,6413	0,0139	0,0217

Джерело: розраховано автором.

Обґрунтовано, що нові форми транскордонного співробітництва в Україні практично не працюють, тобто слабо розвивається інституалізація транскордонного співробітництва, а в регіональній політиці України вони не сприймаються як дієві у транскордонному регіоні.

Водночас прикордонні регіони є особливо чутливими до змін внутрішнього і зовнішнього середовища, що впливає на посилення асиметрії між прикордонними регіонами-учасниками єврорегіонів та збільшення числа загроз їх економічній

безпеці. Ці проблеми в повній мірі не відслідковуються і не вирішуються, зокрема на місцевому рівні, що пов'язано із недосконалістю законодавчого поля; недооцінкою єврорегіонального співробітництва як важливого інструменту прискорення розвитку прикордонних регіонів; низькою спроможністю наявних механізмів забезпечення транскордонного співробітництва тощо.

Спираючись на досвід країн-членів ЄС, встановлено, що асиметрія у соціально-економічному розвитку прикордонних територій сусідніх держав і України в процесі єврорегіонального співробітництва може поступово згладжуватися, за умови активного розвитку останнього. Водночас здійснене дослідження показало, що єврорегіональне співробітництво не є основним формуючим чинником соціально-економічного розвитку прикордонного регіону, але впливаючи на підприємництво і мешканців прикордоння формує додаткові можливості, фактори розвитку для прикордонного регіону. Це варто враховувати в процесі забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів.

Узагальнення результатів дослідження дозволило систематизувати фактори впливу єврорегіонального співробітництва на соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів України та виділити шість груп чинників: фінансово-економічні (можливість залучення власних ресурсів, доступ до ресурсів структурних фондів ЄС тощо); інфраструктурні (доступність кордону, розвиток соціальної, інституційної інфраструктури тощо); інформаційно-комунікаційні (інформаційна підтримка учасників і суб'єктів єврорегіонального співробітництва, обмін досвідом тощо); організаційно-інституційні (інституціоналізація співпраці, спільна концепція розвитку прикордонних регіонів тощо); інтеграційні (інтенсивності взаємозв'язків регіонів, культурна, торгівельна взаємодія тощо); міжнародно-політичні чинники (потреба у взаємодії, місце і роль єврорегіонального співробітництва у регіональній політиці). Така класифікація дозволяє визначити та спрогнозувати позитивні і негативні тенденції розвитку єврорегіонального співробітництва та запропонувати напрями його активізації.

У третьому розділі **«Пріоритети єврорегіонального співробітництва у стимулюванні соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів України»** сформовано концептуальні основи соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів в умовах активізації єврорегіонального співробітництва, обґрунтовано імперативи реалізації спільного механізму забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів та шляхи активізації єврорегіонального співробітництва у забезпеченні соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів.

У роботі визначено принципи забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів, які мають бути в основі створення і функціонування спільних механізмів: функціонування в межах національного законодавства та відповідність національним інтересам; своєчасне визначення і виявлення загроз економічній безпеці та ефективна протидія їх впливу; гнучкість системи забезпечення соціально-економічного розвитку до змін в економічному середовищі; розвиток транскордонної взаємодії з врахуванням забезпечення захисту інтересів на всіх рівнях економічної системи; розробка програмних і стратегічних документів щодо регіонального розвитку та нормативно-правового забезпечення економічної безпеки з врахуванням

специфіки законодавства країн-сусідів; формування системи забезпечення економічної безпеки прикордонних регіонів, беручи до уваги взаємовідносини та стан безпеки / загроз сусідніх країн; функціонування спільних механізмів на постійній основі; структурованість і гармонійність функціонування спільних механізмів з загальним національним механізмом забезпечення соціально-економічного розвитку.

Запропоновано модель формування спільного механізму на основі єврорегіонального співробітництва, який сприяє забезпеченню соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів і формується на основі міжнародних, міжрегіональних, національних, регіональних і локальних / внутрішніх зв'язків. Визначено, що національні і регіональні зв'язки відіграють ключову роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку прикордонного регіону: центральні органи формують інституційне середовище для функціонування зазначеного механізму та здійснюють контроль результатів його діяльності, а регіональні органи управління – менеджмент забезпечення соціально-економічного розвитку цього регіону. Взаємодія в межах певного елемента механізму забезпечує постійне виконання визначених завдань, а міжрегіональні зв'язки дозволяють забезпечувати вирішення спільних проблем. Зовнішня підтримка розвитку відбувається через міждержавні програми та інші, не тільки фінансові, інструменти, які спрямовані на підсилення найуразливіших елементів регіональної економічної системи.

Розроблено спільний механізм забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів, який відноситься до захисно-відтворювального типу механізмів регулювання економічних процесів і представлений у вигляді системи організаційно-економічних заходів, що дозволяє визначати та прогнозувати потенційні можливості та загрози в ньому, а також відповідно сприяти їх реалізації чи запобігти їх появі і впливу на економічну систему цього регіону. Основною функцією спільного механізму є координація діяльності у сфері єврорегіонального співробітництва єврорегіональними структурами, оскільки саме вони можуть фактично використовувати потенціал єврорегіонального співробітництва.

Визначено організаційно-економічну структуру запропонованого спільного механізму, складовими елементами якої визначено блок менеджменту (спільна координаційна комісія, органи регіональної влади з обох сторін кордону та єврорегіональна структура), блок аналітики (робочі аналітичні групи з обох сторін кордону), блок збору і обробки інформації (статистичні регіональні управління та транскордонний статистичний кластер). Також розроблено його функціональну структуру (рис. 3), яка шляхом розширення функцій єврорегіональних структур дозволяє забезпечувати оперативне та ефективне вирішення спільних проблем та посилювати синергетичний ефект від взаємодії.

Обґрунтовано екзогенні та ендогенні передумови та визначено заходи і ризики впровадження спільного механізму забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів. Зокрема, запропоновано здійснювати його імплементацію за двома напрямками:

- стимулювання процесів впровадження спільного механізму: інформування регіональних і місцевих органів влади про можливості формування спільного механізму; визначення можливостей та готовність регіональних органів влади і єврорегіональних структур до формування спільного механізму у транскордонному

регіоні; заохочення і підтримка єврорегіональних структур до впровадження і налагодження роботи спільного механізму; проведення тренінгів і інших видів навчання регіональних органів влади і фахівців щодо формування і функціонування спільного механізму;

- активізація єврорегіонального співробітництва на всіх рівнях взаємодії (міжнародний, національний, між-єврорегіональний, регіональний, локальний): удосконалення інституційно-правового, організаційного і фінансового забезпечення діяльності структур єврорегіонального типу; впровадження нових форм транскордонного співробітництва, які б доповнювали їх діяльність, або ж трансформація існуючих в більш ефективні (використовувати індивідуальний підхід до кожного єврорегіону); застосування різних механізмів поглиблення єврорегіонального співробітництва, зокрема єврорегіональні платформи, асоціації місцевого самоврядування, представництво.

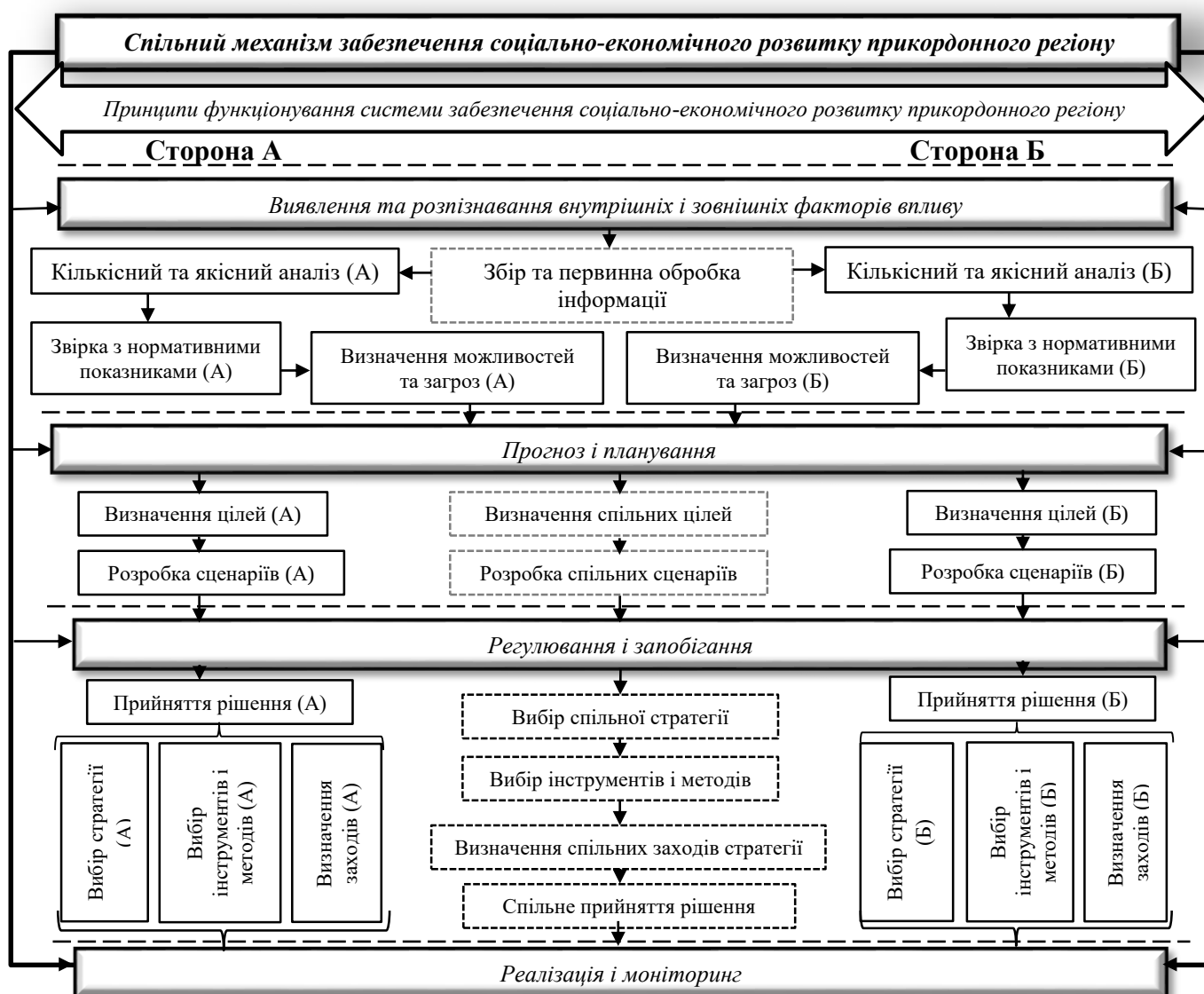

Рис. 4. Функціональна структура спільного механізму забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів на основі єврорегіонального співробітництва

Джерело: розроблено автором

З метою впровадження і подальшого ефективного функціонування спільного механізму забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів розроблено пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правового, організаційно-економічного, інституційного, інфраструктурного та інформаційного забезпечення регіонального розвитку.

Шляхами активізації єврорегіонального співробітництва у забезпеченні соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів України визначено: посилення представництва єврорегіональних структур у міжнародних організаціях; стимулювання співпраці єврорегіональних структур з інституціями ЄС; заохочення участі єврорегіональних структур в ініціативах ЄС; сприяння розвитку між-єврорегіонального співробітництва; реалізацію державної політики у сфері транскордонного співробітництва з урахуванням особливостей соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів; розробку власних транскордонних ініціатив.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі у теоретико-практичному аспекті вирішено актуальну наукову-прикладну задачу, яка полягає в удосконаленні системи забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів України в умовах єврорегіонального співробітництва. Результати здійсненого дослідження дозволили зробити такі висновки:

1. Встановлено, що специфічними ознаками соціально-економічного розвитку прикордонного регіону є територіальна прилеглисть до державного кордону та залежність від пропорційності застосування його функцій, здатність розвивати та формалізувати транскордонні зв'язки через транскордонне співробітництво; чутливість до впливу чинників внутрішнього і зовнішнього середовища на потенціал соціально-економічного розвитку прикордонного регіону. Здійснення єврорегіонального співробітництва дозволяє посилити економічну безпеку прикордонного регіону шляхом розробки і впровадження спільних механізмів забезпечення їх соціально-економічного розвитку.

2. Розкрито сутність і значення єврорегіонів для регіонального розвитку та окреслено і розширено розуміння поняття «єврорегіональне співробітництво». Запропоновано визначити поняття «єврорегіональне співробітництво» як взаємодію / співпрацю в рамках інституціоналізованих структур транскордонного співробітництва, яка спрямована на реалізацію визначеної ними мети, цілей і завдань та поглиблення євроінтеграційних процесів і характеризується наявністю зв'язків на всіх рівнях господарювання. Доведено, що значний вплив на розвиток єврорегіонального співробітництва має регіональна політика ЄС та внутрішня і зовнішня політика сусідніх країн та України.

3. Здійснено оцінку впливу єврорегіонального співробітництва на соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів України. Визначено, що єврорегіональне співробітництво за участі прикордонних регіонів України характеризується несиметричністю розвитку, неповним використанням потенціалу транскордонних регіонів та низьким рівнем його впливу на соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів, але позитивно впливає на соціально-економічний

розвиток прикордонних регіонів за умови спільної активності і зацікавленості всіх суб'єктів взаємодії. Достатньо високий рівень ефективності використання потенціалу єврорегіонального співробітництва у 2014-2020 рр. продемонструвала Львівська область. Водночас у більшості прикордонних регіонів нові форми транскордонного співробітництва практично не розвиваються.

4. Компаративний аналіз соціально-економічного розвитку суміжних прикордонних регіонів у транскордонному просторі Україна-ЄС, які є учасниками єврорегіонів, виявив тенденції незначного зменшення асиметрії у їх розвитку. Водночас істотними загрозами регіонального розвитку залишаються вплив трудових ресурсів, насамперед у сусідні країни ЄС, посилення тінізації економічної діяльності, втрата можливостей розвитку транскордонного співробітництва, формування антиукраїнських настроїв тощо.

5. Систематизовано чинники впливу єврорегіонального співробітництва на соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів України за сферами впливу (фінансово-економічні, інфраструктурні, інформаційно-комунікаційні, організаційно-інституційні, інтеграційні, міжнародно-політичні); характером впливу (прямі, непрямі; зовнішні, внутрішні); рівнем впливу (нанорівень, мезорівень, макрорівень). Це дозволило визначити напрями ефективної реалізації потенціалу єврорегіонального співробітництва та можливі соціально-економічні ефекти для розвитку прикордонних регіонів.

6. Виявлено, що наявні транскордонні стратегії, укладені угоди та інші розроблені спільні документи на сьогодні не стали дієвими інструментами реалізації регіональної політики у сфері транскордонного співробітництва. Це зумовило необхідність розробки затвердженого сторонами спільного механізму забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів, дія якого б поширювалася по обидва боки кордону. На основі моделі формування спільного механізму забезпечення розвитку єврорегіонального співробітництва розроблено його організаційно-економічну та функціональну структури. Спільний механізм, побудований з врахуванням запропонованих принципів забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів, дозволяє посилити синергетичний ефект транскордонного співробітництва та визначити і спрогнозувати потенційні можливості та загрози у транскордонному регіоні.

7. Запропоновано шляхи вдосконалення нормативно-правового, організаційно-економічного, інституційного, інфраструктурного, інформаційного забезпечення системи державного управління в контексті стимулювання соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів України. Обґрунтовано, що основними напрямками поглиблення взаємодії суб'єктів єврорегіонального співробітництва є удосконалення інституційно-правового, організаційного і фінансового забезпечення; впровадження нових форм транскордонного співробітництва; завершення процесів децентралізації на державному рівні; застосування різних механізмів підтримки єврорегіонального співробітництва.

8. Визначено потрібну роль єврорегіонального співробітництва, яке разом із стимулюванням соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів та поглибленням європейської інтеграції забезпечує економічну безпеку, а українські прикордонні регіони завдяки його розвитку мають можливість вирішити такі

завдання: налагодити співпрацю з прикордонними регіонами сусідніх країн; залучати фінансові ресурси з міжнародних і європейських фондів; покращити прикордонну, транспортну, соціальну інфраструктуру; вирішувати спільні проблеми; пришвидшити євроінтеграційні процеси; розвивати економічну діяльність шляхом налагодження функціонування інноваційних форм просторової організації виробництва (транскордонні кластери, індустріальні парки) тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія / наук. ред.: В. С. Кравців, І. З. Сторонянська. Львів, ДУ “Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України”. 2020. 531 с. *Особистий внесок здобувача*: 5.2. Особливості розвитку прикордонних територіальних громад. С. 165-177. Досліджено основні тенденції розвитку українських прикордонних територіальних громад в умовах децентралізації.

2. Cross-border cooperation of Ukraine with the EU countries: current challenges and possibilities: monograph / edited by Khrystyna Prytula. Lviv, SI “Institute of regional research named after M.I.Dolishniy of NASU”. 2019. 220 p. *Особистий внесок здобувача*: розкрито основні теоретико-методологічні положення єврорегіонального співробітництва; проаналізовано соціально-економічний розвиток транскордонних регіонів за участі України; визначено основні напрями поглиблення взаємодії суб’єктів єврорегіонального співробітництва.

3. Socio-economic potential of cross-border cooperation: international collective monograph / Semen Matkovskyy, Marek Cierpiak-Wolan (Ed.). Lviv, Rzeszow: Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine); University of Rzeszow. 2017. 205 p. *Особистий внесок здобувача*: Modern challenges of cross-border cooperation development in Ukraine: results of sociological research. P.113-127. Наведено джерела інформаційного забезпечення і канали розповсюдження інформації органів місцевої влади щодо можливості транскордонного співробітництва.

Статті у наукових фахових виданнях України:

4. Калат Я. Я. Стимули розвитку індустріальних парків (на прикладі прикордонних регіонів Польщі). *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наук. пр.* 2020. Вип. 2(142). С. 78-87. (*Index Copernicus*).

5. Калат Я. Я., Притула Х. М., Кирик І. М. Виклики розвитку прикордонних територій в контексті здійснення реформи децентралізації. *Регіональна економіка*. 2019. №2(92). С.79-89. (*Index Copernicus*). *Особистий внесок здобувача*: обґрунтовано ризики розвитку прикордонних територій в умовах реформи децентралізації на прикладі Закарпатської області.

6. Калат Я. Я., Притула Х. М., Попадинець Н. М. Особливості формування тіньового сектору в економіці прикордонних регіонів. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наук. пр.* 2017. Вип. 6 (128). С. 87-95. (*Index Copernicus*). *Особистий внесок здобувача*: досліджено фактори тінізації господарської діяльності у прикордонних регіонах України.

7. Калат Я. Я., Демедюк О.П. Перспективи розвитку інституціоналізованих форм транскордонного співробітництва в Україні. *Соціально-економічні проблеми*

сучасного періоду України: зб. наук. пр. 2017. №5 (127). С. 92-97. (*Index Copernicus*). *Особистий внесок здобувача*: визначено основні перешкоди для розвитку євро регіонів в Україні та запропоновано шляхи їх усунення.

8. Kalat, Y., Prytula, K., Pasternak, O., Tsisinska, O., Demedyuk, O. (2017). Peculiarities of social and economic development of bordering oblasts under EU-Ukraine Association Agreement: experts' assessments. *Регіональна економіка*. № 4. С. 123-139. (*Index Copernicus*). *Особистий внесок здобувача*: проаналізовано вплив Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на суб'єкти підприємницької діяльності та географічну структуру експорту товарів і послуг у прикордонних регіонах України.

9. Калат Я. Я., Притула Х. М. Євро регіональне співробітництво як чинник соціально-економічного розвитку сільських територій Чернівецької області. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наук. пр.* 2016. В. 1 (117). С. 32-36. (*Index Copernicus*). *Особистий внесок здобувача*: визначено основні напрями впливу функціонування євро регіонів на розвиток сільських територій.

10. Калат Я. Я., Притула Х. М. Розвиток євро регіонального співробітництва України та ЄС: сучасний стан та перспективи. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду: зб. наук. пр.* 2015. Вип. 6. С. 27-31. (*Index Copernicus*). *Особистий внесок здобувача*: виявлено основні стримуючі фактори забезпечення розвитку євро регіонального співробітництва.

11. Калат Я. Я. Вплив євро регіонального співробітництва на розвиток прикордонних регіонів України. *Регіональна економіка*. 2015. 3(77). С. 161-172. (*Index Copernicus*).

12. Калат Я. Я. Чинники впливу євро регіонального співробітництва на економічну безпеку регіонів України. *Економіка. Фінанси. Право: інформаційно-аналітичний журнал*. 2015. 11/1'2015. С.15-20. (*Index Copernicus*).

13. Калат Я. Я. Критерії оцінки євро регіонального співробітництва в контексті забезпечення економічної безпеки прикордонних регіонів України. *Економічний простір: Збірник наукових праць*. 2015. №99. С. 46-58. (*Index Copernicus*, *Російський індекс наукового цитування (РИНЦ)*).

14. Калат Я. Я. Основні виклики євро регіональному співробітництву в умовах забезпечення економічної безпеки регіонів у транскордонному просторі. *Ефективна економіка*. 2014. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3351>. (*Index Copernicus*).

15. Калат Я. Я., Мікула Н. А. Євро регіональне співробітництво в системі транскордонної співпраці. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наук. пр.* 2014. Вип. 4. (108). С. 28-38. (*Index Copernicus*). *Особистий внесок здобувача*: встановлено місце та роль євро регіонального співробітництва в транскордонній системі.

16. Калат Я. Я. Особливості інституційного забезпечення розвитку євро регіонального співробітництва в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 18. С. 98-103. (*Index Copernicus*, *Scientific Indexing Services (SIS)*).

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав:

17. Kalat, Y., Demedyuk, O. (2019) The Ways to Strengthen Socio-economic Cooperation in the Ukrainian-Romanian Cross-Border Region. *Eurolimes: Cross-Border Cooperation in EU Member States: Theoretical Studies and Best Practices*, 27(27-28), 259-

278. (*Index Copernicus, ProQuest, CEEOL, Ebscohost, Gesis Socioguide*). *Особистий внесок здобувача*: проаналізовано стан соціально-економічного розвитку в українсько-румунському транскордонному регіоні.

18. Kalat, Y., Prytula, K., Demedyuk, O. (2018) Influence of european integration processes on social and economic convergence of regions in Ukraine-EU cross-border space (on the example of Zakarpatska oblast). *Zeszyty naukowe panstwowej wyzszej szkoły techniczno-ekonomicznej im. Ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu. Współczesne problem zarządzania*, 13, 147-158. *Особистий внесок здобувача*: проаналізовано вплив євроінтеграції на зовнішньоекономічну діяльність Закарпатської області.

19. Kalat, Y., Prytula, K. (2018) Conceptual Aspects of Providing Border Regions' Economic Security in the new Geopolitical Conditions of the 21 Century. *Eurotimes: The European Borders at Hundred Years after the First World War*, 26(26), 159-178. (*Index Copernicus, Pro Quest, CEEOL, Ebscohost, Gesis Socioguide*). *Особистий внесок здобувача*: розкрито сутність економічної безпеки прикордонного регіону в умовах розвитку транскордонного співробітництва.

20. Kalat, Y., Prytula, K., Vynar, N. (2016). Euro-Regional Cooperation as An Important Factor in Overcoming the Depression of Rural Ukrainian-Romanian Border Areas. *Agricultural Economics and Rural Development, New Series, Year XIII. no. 2*. P. 147-158. (*Econlit, RePEc*). *Особистий внесок здобувача*: розглянуто єврорегіональне співробітництво у сфері сільського господарства Івано-Франківської та Чернівецької областей та запропоновано напрями його активізації.

21. Kalat, Y., Prytula, K. (2016). Directions of Cross-border Cooperation Intensification in the Framework of the Euroregion 'Upper Prut': Ukrainian-Romanian Borderlands. *Eurotimes: Cross-border Cooperation in Europe between Successes and Limits*, edited by Constantin-Vasile Țoca, Klára Czimre and Vasile Cucerescu. 21. P.29–38. (*Index Copernicus, Pro Quest, CEEOL, Ebscohost, Gesis Socioguide*). *Особистий внесок здобувача*: проаналізовано вплив транскордонних проєктів Єврорегіону Верхній Прут на розвиток прикордонних сільських територій.

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

22. Калат Я. Я. Роль та значення функціонування єврорегіонів у регіональному розвитку прикордонних регіонів. *Інноваційні технології у розвитку сучасного суспільства*: зб. тез доповідей Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Львів, 18–19 квітня 2019 р.). Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. С. 217-219.

23. Калат Я. Я. Основні аспекти дії Угоди про асоціацію між Україною та ЄС щодо забезпечення економічної безпеки прикордонних регіонів України. *Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп'ютерних технологій в Україні*: зб. тез доповідей XIV наук.-практ. конф. (м. Львів, 17–20 квітня 2018 р.). Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. С.113-115.

24. Калат Я. Я. Забезпечення економічної безпеки прикордонних регіонів України в умовах розвитку єврорегіонального співробітництва. *Транскордонна безпека: політико-правовий, соціально-економічний та гуманітарний виміри*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 14 квітня 2016 р.) / упор. Р. Вовк, О. Кучик. Львів: факультет міжнародних відносин ЛНУ ім. І Франка, 2016. С. 22-25.

25. Калат Я. Я. Інформаційне забезпечення як важливий аспект активізації транскордонного співробітництва. *Соціально-економічний потенціал*

транскордонного співробітництва: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 18-19 квітня 2016 р.). Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. С. 63-65.

26. Калат Я. Я. Фінансове забезпечення єврорегіонального співробітництва як чинника економічного зростання прикордонних регіонів. *Фінансово-економічний розвиток України в умовах трансформаційних перетворень*: матеріали V всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 20 листопада 2015 р.) / відп. за вип.: Т.О. Герасименко. Львів: ЛКА, 2015. С. 214-216.

27. Калат Я. Я. Єврорегіональне співробітництво як інструмент забезпечення конкурентоспроможності економіки прикордонних регіонів України. *Єврорегіони як інноваційна форма розвитку транскордонного співробітництва України*: зб. матеріалів «круглого столу» (м. Львів, 17 жовтня 2013 р.). Львів: НІСД РФ у м. Львові, 2013. 153 с. С. 142-145.

28. Калат Я. Я. Картка громадянина іншої країни у контексті фінансово-економічної безпеки регіонів України. *Актуальні проблеми забезпечення фінансово-економічної безпеки України*: зб. тез доповідей IV Наук.-практ. семінару з міжнар. участю (м. Тернопіль, 18-20 квітня 2013 р.). Тернопіль: Вектор, 2013. С. 133-135.

29. Калат Я. Я. Приграничная торговля как стимул развития малого бизнеса приграничных регионов. *Современное развитие малого бизнеса*: материалы I Всерос. проф. конф. (г. Челябинск, 20 июня 2013 г.) / отв. ред.: С.Б. Синецкий. Челябинск: НОУ ВПО «ЧИЭП им. М. В. Ладощина», 2013. 152 с. С. 20-22.

Публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації:

30. Калат Я. Я., Притула Х. М., Демедюк О. П. Прикордонні громади Західного регіону України: сучасні тенденції та перспективи економічного розвитку: науково-аналітична записка. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», 2019. 43 с. *Особистий внесок здобувача*: проаналізовано розвиток транскордонного співробітництва у прикордонних громадах Західного регіону України на основі проведеного експертного опитування.

31. Розвиток транскордонного співробітництва. Прикордонні території в умовах дії Угоди про асоціацію між Україною і ЄС: науково-аналітична доповідь / наук. ред. В. С. Кравців. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». 2017. 89 с. *Особистий внесок здобувача*: здійснено аналіз прикордонного руху в українсько-польському транскордонному регіоні.

32. Розвиток транскордонного співробітництва: науково-аналітична доповідь / наук. ред. В. С. Кравців. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». 2016. 125 с. *Особистий внесок здобувача*: проаналізовано особливості соціально-економічного розвитку в українсько-польському та українсько-словацькому транскордонних регіонах.

33. Калат Я. Я. Шляхи підвищення ефективності функціонування єврорегіонів в умовах імплементації Угоди про асоціацію між Україною і ЄС: експертний коментар. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України». 2015. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/e20150402.pdf>.

АНОТАЦІЯ

Калат Я. Я. Єврорегіональне співробітництво у забезпеченні соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», Львів, 2021.

Дисертаційна робота присвячена удосконаленню теоретико-методологічних положень та розробці практичних рекомендацій щодо розвитку єврорегіонального співробітництва та активізації його впливу на забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів України. У роботі досліджено теоретичні підходи до визначення поняття «прикордонний регіон». Акцентовано увагу на специфіці соціально-економічного розвитку прикордонного регіону, яка визначається особливістю розташування, можливістю налагодження транскордонних зв'язків, впливом зовнішніх і внутрішніх чинників та здатністю забезпечити економічну безпеку. Запропоновано концептуальний підхід до забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонного регіону на основі функціонування єврорегіональних структур. Удосконалено поняття «єврорегіональне співробітництво» з врахуванням процесів його диверсифікації та появи нових форм транскордонного співробітництва. Запропоновано методичний підхід до аналізу впливу єврорегіонального співробітництва на соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів. Систематизовано чинники впливу єврорегіонального співробітництва на соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів.

Розроблено організаційно-економічну та функціональну структуру спільного механізму забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів в умовах розвитку єврорегіонального співробітництва. Обґрунтовано процес створення та впровадження спільного механізму забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів у дію. Запропоновано шляхи активізації єврорегіонального співробітництва у забезпеченні соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів.

Ключові слова: єврорегіональне співробітництво, прикордонний регіон, соціально-економічний розвиток, економічна безпека, транскордонне співробітництво, спільний механізм забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів.

SUMMARY

Kalat Y. Y. Euroregional cooperation in securing the socio-economic development of border regions of Ukraine. – Manuscript.

The thesis to obtain the scientific degree of the PhD in economics by the specialty 08.00.05 – productive forces development and regional economy. – State Institution “The Institute of the Regional Research Named after M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine”, Lviv, 2021.

The thesis addresses the improvement of theoretical-methodological provisions and the development of practical recommendations regarding the promotion of Euroregional cooperation and boosting its impact on securing the socio-economic development of border regions in Ukraine. The study researches the theoretical approaches to determining the concept of “border region”. Special attention is paid to the specifics of socio-economic development of a border region that stem from the features of its location, opportunities to

establish cross-border links, factors of external and internal impact, and existing challenges in economic security.

The place of Euroregional cooperation in the cross-border system, its features and main directions of its diversification are determined. The intrinsic features, types, and peculiarities of functioning of Euroregional structures, stages of establishment, factors of influence on their forming, and main functions of Euroregions are outlined. On this basis, the concept of “Euroregional cooperation” is enhanced and is considered as interaction / cooperation in the framework of institutional structures of cross-border cooperation. It allows suggesting the conceptual approach to securing the socio-economic development of the border region based on the functioning of Euroregional structures.

The goals (aligning the interregional asymmetry based on sustainable and innovative development, increasing the competitiveness, employment, and social space, and improving the quality of life) and components (coordinating-informational, institutional-legal, organizational-financial, infrastructural, and security-based) of securing the socio-economic development of the border region in conditions of Euroregional cooperation are outlined.

The thesis suggests the methodological approach to analyzing the impact of Euroregional cooperation on the socio-economic development of border regions that includes a set of factors influencing the dynamics of forming the capacity of Euroregional cooperation and its implementation by border regions – participants of Euroregional structures. The comparative analysis of socio-economic development of regions participating in Euroregions is conducted and the efficiency of the use of Euroregional cooperation capacity by border regions is determined.

The dependence between the socio-economic development of the border region and the condition and changes in legal, political, and economic environments of border regions in neighboring countries is detected.

The research has contributed to determining the problems of Euroregional cooperation development in Ukraine and the directions of its impact on the socio-economic development of border regions. To solve the problems, a joint mechanism of securing the socio-economic development of border regions in conditions of Euroregional cooperation is suggested, and its forming model and organizational-economic and functional structures are elaborated.

The process of forming and implementation of the joint mechanism of stimulating the socio-economic development of a border region in practice is substantiated. The organizational foundations of boosting the Euroregional cooperation in securing the socio-economic development of border regions are determined.

Keywords: Euroregional cooperation, border region, socio-economic development, economic security, cross-border cooperation, joint mechanism of securing the socio-economic development of a border region.

Підписано до друку 19.02.2021 р. Формат 60×90/16.
Папір ксероксний. Друк на різнографі. Гарнітура Times.
Умов. друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим.

Друк: ПП «Арал»
Свідоцтво: серія А01 №21230 від 18.06.2007 р.
Державна реєстрація 09.09.1998 р.
м. Львів, вул. Козельницька, 4
Тел: (050) 371-62-80